

YAPI DENETİM ŞİRKETLERİ

Serdar KUBİLAY

Yapı Denetimi 1999 depremlerinde yaşadığımız toplumsal travmadan hem çıkış hem de bir daha bu acıları yaşamamız için yaptığımız tartışmaların sonunda ortaya koyabildiğimiz biricik çözümdü. Geceler boyu süren tartışmalar boyunca bu kadar aciz duruma nasıl düştüğümüzün hem nedenlerini hem de sorumlularını aradık. En sonunda derece derece her kesin sorumlu olduğu bir tablo çıktı ortaya ama artık geliştirilen çözümün yaşama geçemesinin sorumluluğunu artık kim-senin üzerine atamayız.

Tartışmalar akılcı bir temele oturunca biz inşaat mühendislerinin de sahip çıktığı bir model ortaya çıktı. Yapı denetimi bizim çözümümüzdü. Yapı üretim süreci sorgulandı ve mühendislik bilgisinin bu süreçten dışlandığı herkes tarafından kabul edilen acı bir gerçek olarak belirdi. Biz de yapı denetimini süreçte daha büyük sorumluluğu toplumdan talep ettik. Yapı üretim sürecinde inşaat mühendisliğinin ağırlığı olabildiğince adım adım artmalı, mühendisler belirleyici bir konuma yükselmeliydi. Yapı denetimi depreme karşı yapı güvenliği için kaçınılmaz yaşamsal bir zorunluluktur.

Yapı denetimi bu kadar önemliyse o zaman bir model olarak da bu işlevini yerine getirecek uygulanabilir bir yalınlığa, yanlışlardan arınma yeteneğine, gelişen gereksinimler karşısında kendini genişleterek yeniden üretme becerisine sahip olmalıydı. Duyarlı elementer ve hantal olmayan bir yapıya.

Yapı denetim haklıydı, meşruydü. Aklın ve ahlakin gereği idi. Ama uy-

gulama da meşruyetini sağlayan gerekçelerle uyumlu olmalıydı. Doğrudan yapı güvenliğine odaklanmalıydı. Sanki bu hedefe bir adımda kolayca varılabilmiş gibi modele yapı sürecinin bütün boyutları eklendi. Örneğin daha depreme karşı güvenlik sorunu çözülmeden onun yanına bütün tesisat işleri elektrik, sıhhi ve ısınma tesisatları ve onların mühendislikleri de eklendi. Kuşkusuz onlar da imara ilişkin gereklilikler de sağlıklı bir yapılaşmanın zorunluluklarıdır ama onların başka düzlemlerde düşünülmesi, modellerin başka çerçevelerde kurgulanması gerekir. Önceliklerin gözden kaçırılması modelin etkin biçimde işlemesini engellemiş, yapı denetim şirketlerini güvenlik sorunu yerine başka işlerle uğraşan kuruluşlar haline getirmiştir. Bir türlü bütün gücünü toparlayıp asıl hedefine yönelmeyen hantal bir yapı çıkmıştır ortaya. Çok geniş bir yelpazeye yayılan ve birbiriyle doğrudan bağlantılı olmayan öğelerin bir arada oluşu, yapı güvenliği konusuna odaklanamayan, bu temelde derinleşmeyi, gelişmeyi sağlayamayan bir yapı çıkarmıştır ortaya.

Yapı denetim yasası ile getirilen modelin çerçevesinin oluşturulduğu

Yapı denetimi, yapı güvenliği temelinde kendi içinde yenilenebilir, üst denetlenebilir, bilimsel mesleki gelişmesini, eğitimini yapabileceği bir çerçevede yeniden kurgulanmalıdır.

17 Ağustos sonrası tartışmalarda yapı tesisatlarının deprem güvenliği için bir sakınca oluşturduğuna ilişkin bir görüş dile getirilmiş midir? Depreme karşı güvenlik için elektrik ve makine mühendislerinin rolüne değinilmiş midir? Ya da bu acılı tartışmalarda tesisatların da kötü olduğundan söz edilmiş midir? Elbette hayır bütün tartışmalar can güvenliği dolayısıyla depreme karşı yapı güvenliği sorunu üzerine odaklanmıştır. Peki ama bugün yapı denetim firmalarında inşaat mühendislerinin dışındaki mesleklerin bir zorunluluk olarak yer almaları niçin gerekiyor. Örneğin makine mühendisi ağırlığı hangi gerekçeye yaslanıyor? Kuşkusuz diğer mesleklerin yapı üretiminde kendi işlevleriyle bağlı önemleri var; önemleri yadsınamaz ama bu önemlerinin bugün depreme karşı yapı güvenliği temelinde bir meşruyet kazanan yapı denetimiyle bir ilgisi yoktur. Bugün onların varlığı inşaat mühendislerini iş yapamaz hale getirmektedir. Yapı denetim şirketlerini iş görmez hale getiren güvenlikten sorumlu inşaat mühendislerinin elini kolunu bağlayan diğer mesleklerin şirketlerdeki sayısal ağırlığıdır. Diğer meslekler başka bir bağlamda ve başka bir kurguyla sürece katılmalıdırlar. Onlar da bu sürecin zorunlu bir öğesiyseler bunu başka birimler de gerçekleştirebilirler. Şaşırtıcı olan şudur ki diğer uzmanlıklar da durumdan hoşnut değildir ve inşaat mühendisi ağırlığından şikayetçidirler. İnşaat mühendisinin yapı güvenliği sorunundan yola çıkarak ve oluşan deprem korkusundan yararlanarak, hatta onu istismar ederek tüm yapı üretim sürecinin egemeni olduğu yakınmasında bulunmaktadırlar. Bir modelden sürecin bütün

öğeleri şikayetçiye ortada ciddi bir sorun var demektir.

Yapı denetimi, yapı güvenliği temelinde kendi içinde yenilenebilen, üst denetlenebilir, bilimsel mesleki gelişmesini, eğitimini yapabilen bir çerçevede yeniden kurgulanmalıdır.

Yapı denetimi bugün tam anlamıyla amacından sapmış yozlaşmıştır. Tümüyle imzacılığa dönüşmüştür. Haksız rekabet yapı denetim olgusunu içten çürütmüştür. Fiyat uygulaması ortadan kalkmıştır. Fiyat denetiminin olmadığı yüzde atmıştan fazla indirim yapıldığı bir ortamda yapı denetim hizmetinin verildiği iddia edilebilir mi?

Yapı denetim şirketleri frenleri boşalmış bayır aşağı gidiyorlar. Büyük bir yıkım yaklaşıyor. Firmalar varlıklarını sürdürebilmek için ne pahasına olursa olsun iş almak için yarışıyorlar. Bu bir saadet zinciri. Yaşayabilmek için sürekli iş almak zorundalar. Bir çok şirket için 360.000 m² sınırı çok geride kalmış, 720.000 m² sınırı da geçilmiş. Yeni şirketler kurulup kotalar artırılmaya çalışılıyor. Saadet zincirlerinin koptuğu noktada firma batışları başlayacaktır. Böyle bir ortamda bu yapılanmayla topluma karşı güvenli yapı taahhüdümüzü yerine getirebilecek miyiz?

Yapı denetimi olgusu şirketlerin arasındaki serbest rekabetle gittikçe gelişen yetkinleşen bir hizmet niteliğinde değildir. Diğer mal ve hizmetlerde piyasada sert rekabet ürün ve hizmet kalitesini yükseltir. Bu hizmetleri talep eden müşterilerin gereksinimleri en ileri düzeyde en ileri teknolojilerle en ucuz karşılanır, elde ettikleri yarar en üst düzeye çıkar. En iyi hizmeti en ucuz sağlayan ayakta kalır. Serbest piyasa denilen bu ortamda alanda ancak teknolojisini geliştirebilen iş organizasyonunu en iyi yapabilen

kalır. Vaat ettiği hizmeti en iyi yapabilmek asıl amaçtır. Burada temel öge müşterilerin hizmet talep edenlerin ne istediklerinin tam bilincinde olması gerekir. Yalnızca gününbirlik çıkarlarının sağlanmasıyla yetinenler, yapı denetimini kamu otoritesinin dayattığı bir formalite sayanlar elbette gerçek bir yapı güvenliği hizmeti istemiyorlar. Formalitenin en düşük ücretle geçiştirilmesini istiyorlar. İnsanların çeşitli etkinliklerine mekan mekan olan yaşamlarının

Yapı denetim modeli depreme karşı yapı güvenliği temelinde yeniden kurgulanmalıdır.

yarısından çok fazlasını geçirdikleri yapının depreme karşı güvenliği deprem konusunda yeterli bilince sahip olmayan kişi için çok somut bir gereksinim değildir. Yönetmeliklerde tanımlanan güvenlik değerini taşımayan bir yapı deprem olmadığı sürece insanların barınma gereksinimini karşılayabilecektir. Ama yıkıcı bir deprem olasılığı çeşitli bilim katları tarafından ısrarla dile getirildiği halde insanlarımız bu somut tehlikeyi görmezden gelerek gerçeklerden kaçmayı sürdürüyor. Serbest piyasa kuralları yapı denetimi hizmetinin mühendisliğin gerekleri çerçevesinde gerçekleşmesini sağlayacak bir ortam yaratmıyor. Bu durumda meslek ahlakı ilkelerini toplumsal sorumluluk bilincini dışarıdan sürekli olarak sisteme aşılacak bir düzeneğe gereksinim olduğu açıktır. Yapı denetim düzeninde merkezi ve yerel yönetimlerin denetleyici rollerinin olumsuz gidişi durduramadığı açıktır. Bugünkü düzen çürümeye olanak sağlayacak yönler taşıyor.

Yapı denetim aslında kamusal bir görevdir. Ne kadar özel şirketler eliyle yapılsa da bu kamusal boyu-

tunu göz önüne alacak kamusal bir çerçeveye gereksinimi vardır. Bugüne kadar ki uygulama varolan denetim düzeninin tanımlanmış depreme karşı güvenlik düzeyini sağlamayacağını göstermiştir. İmzacılık denilen yalnızca daha çok iş almak için denetim hizmeti yapılamayacak derecede düşük ücretlerle iş alma yarışı tüm hızıyla devam etmektedir.

Serbest rekabet düzeni somut bir mal üretimi olmayan, sosyal hizmet sayılması gereken işlerde olumlu sonuçlar veremekte haksız rekabete dönüşmektedir. Yapı denetiminde elbette özel firmalar başrolü oynamalıdır ama faaliyetleri hem yetkilendirme de hem de fiyatlarda sıkı bir üst denetimle çerçevelenmelidir.

Yapı denetimi inşaat mühendislerine yeni bir iş alanıdır ama onların işsizlik sorununa çözüm olsun diye getirilmiş bir önlem değildir. Onların mesleki hizmetlerine yaşamsal bir gereksinim olduğu için oluşturulmuş bir modeldir. Özellikle emekli olmuş daha durağan bir yaşama geçme aşamasındaki meslektaşlarımızı birden bire öne çıkaran bu modelin mesleki bilgi beceri ve enerjiyi harekete geçiren bir yeteneği olmadığı birkaç yıllık deneyimle ortaya çıkmıştır.

Yapı denetim modeli depreme karşı yapı güvenliği temelinde yeniden kurgulanmalıdır. Yeni model doğrudan yapı güvenliğine odaklanmalıdır. Çünkü bu modelin gerekçesi depreme karşı yapı güvenliği idi. Ama model yasa konusu olurken asıl amacı gölgeleyen hedefine ulaşmakta hantallaştıran hareket yeteneğini büyük ölçüde azaltan kimi eklentilerle yüklenmiştir. Yapı denetim düzeni güvenlik temelinde davranma yeteneğini yükseltecek doğrultuda küçültülmeli yoğunlaştırılmalıdır.